

Sygn. akt I UK 348/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 kwietnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

SSN Roman Kuczyński

w sprawie z odwołania J.P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o prawo do renty z tytułu
niezdolności do pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 12 kwietnia 2012 r.,

skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 23 marca
2011 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. przyznaje adwokatowi E.S. – K. od Skarbu Państwa (Sądu Apelacyjnego) kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 28 kwietnia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział odmówił J.P. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. W uzasadnieniu wskazano, że komisja lekarska orzeczeniem z dnia 21 kwietnia 2010 r. ustaliła, że ubezpieczona jest całkowicie niezdolna do pracy do 31 grudnia 2012 r. a całkowita niezdolność powstała 22 lutego 2005 r. W dziesięcioleciu przed powstaniem całkowitej niezdolności do pracy, tj. od 22 lutego 1995 r. do 21 lutego 2005 r. ubezpieczona udowodniła łącznie 4 miesiące i 6 dni okresu ubezpieczenia. Natomiast w dziesięcioleciu przed zgłoszeniem wniosku tj. od 2 grudnia 1999 r. do 1 grudnia 2009 r. ubezpieczona udowodniła 5 dni okresów składkowych. Niezdolność do pracy powstała w okresie dłuższym niż 18 miesięcy od ustania ostatniego ubezpieczenia (ostatnie ubezpieczenie ustało z dniem 8 grudnia 2001 r.). Do okresów ubezpieczenia nie zaliczono okresów prowadzenia działalności gospodarczej w okresie od 22 maja 2002 r. do 29 stycznia 2008 r. Nie zaliczono także okresu od 20 lutego 1995 r. do 31 marca 1995 r. oraz urlopu bezpłatnego w okresie od 14 października 1996 r. do 19 października 1996 r.

Od powyższej decyzji odwołanie złożyła J.P.

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 26 sierpnia 2010 r., oddalił odwołanie.

Sąd Okręgowy ustalił, że wnioskodawczym J.P. urodziła się [...] 1958 r., ma wykształcenie średnie techniczne, z zawodu jest technikiem rolnikiem. W dniu 2 grudnia 2009 r. złożyła wniosek o prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Lekarz orzecznik ZUS orzeczeniem z dnia 21 stycznia 2010 r., rozpoznał u wnioskodawczynie schizofrenię paranoidalną. Lekarz orzecznik ZUS uznał wnioskodawczynię za całkowicie niezdolną do pracy do 31 grudnia 2012 r. Wskazał, że daty powstania całkowitej niezdolności do pracy nie da się ustalić. Komisja lekarska ZUS, po przywróconym terminie do złożenia sprzeciwu, orzeczeniem z dnia 21 kwietnia 2010 r. rozpoznała u wnioskodawczynie schizofrenię. Uznała wnioskodawczynię za całkowicie niezdolną do pracy do 31 grudnia 2012 r. Za datę powstania całkowitej niezdolności do pracy ustalono datę 22 lutego 2005 r. - datę pierwszej hospitalizacji. W ostatnim dziesięcioleciu przed

dniem powstania niezdolności do pracy, tj. w okresie od 22 lutego 1995 r. do 21 lutego 2005 r. wnioskodawczynie udokumentowała łącznie 4 miesiące i 6 dni okresu ubezpieczenia. W dziesięcioleciu liczonym od daty złożenia wniosku o prawo do renty, tj. od 2 grudnia 1999 r. do 1 grudnia 2009 r. wnioskodawczynie udowodniła odpowiednio 5 dni okresów składkowych i żadnych okresów nieskładkowych. Ostatnie ubezpieczenie wnioskodawczynie ustało 8 grudnia 2001 r. Decyzją z dnia 28 kwietnia 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił J.P. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Sąd nie znalazł podstaw dla zaliczenia do okresów ubezpieczenia okresu prowadzenia działalności gospodarczej od 22 lutego 2002 r. do 29 stycznia 2008 r. albowiem w powyższym okresie nie były odprowadzane składki z tego tytułu. Wnioskodawczynie nie spełniła przesłanki z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy emerytalnej, ani z art. 57 ust 2 ustawy - nie wykazując wymaganego okresu ubezpieczenia.

Apelację od powyższego wyroku wniosła J.P.

Sąd Apelacyjny – Sad Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 23 marca 2011r., oddalił apelację. W ocenie Sądu Apelacyjnego, słusznie wywiódł Sąd Okręgowy z treści art. 57 ust. 1 w zw. z art. 58 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 roku, Nr 153, poz.1227), iż wnioskodawczynie nie spełnia warunków do przyznania jej renty z tytułu niezdolności do pracy, bowiem w ostatnim dziesięcioleciu przed dniem powstania niezdolności do pracy, tj. w okresie od 22 lutego 1995 r. do 21 lutego 2005 r., wnioskodawczynie udokumentowała łącznie 4 miesiące i 6 dni okresu ubezpieczenia, a w dziesięcioleciu liczonym od daty złożenia wniosku o prawo do renty, tj. od 2 grudnia 1999 r. do 1 grudnia 2009 r., wnioskodawczynie udowodniła odpowiednio 5 dni okresów składkowych i żadnych okresów nieskładkowych. Ponadto stwierdzona niezdolność do pracy wnioskodawczynie powstała po upływie 18 miesięcy od ustania okresu ubezpieczenia (ostatnie ubezpieczenie wnioskodawczynie ustało 8 grudnia 2001 r.).

Na powyższe rozstrzygnięcie w szczególności w zakresie dotyczącym uzupełnienia wymaganego okresu składkowego i nieskładkowego nie wpłynął, w ocenie Sądu drugiej instancji, także fakt prowadzenia przez ubezpieczoną działalności gospodarczej od 22 lutego 2002 r. do 29 stycznia 2008 r., albowiem,

jak słusznie podniósł Sąd Okręgowy, w związku z nieodprowadzaniem składek z tego tytułu brak było podstaw do zaliczania tego okresu do okresu ubezpieczenia.

Sąd drugiej instancji nie znalazł podstaw do zaliczenia do okresu ubezpieczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców. Z przedstawionych przez wnioskodawczynię dokumentów tj. oświadczenia wnioskodawczynie oraz zeznań dwóch świadków wynika (zdaniem Sądu Apelacyjnego), iż ubezpieczona w okresie od 23 czerwca 1974 r. do 12 kwietnia 1977 r. pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców w charakterze pracownika fizycznego. Natomiast zgodnie z treścią art. 10 ust. 1 i 2 w/w ustawy przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy uwzględnia się jako okresy składkowe, okresy ubezpieczenia społecznego rolników, za które opłacono przewidziane w odrębnych przepisach składki. Zasadniczym zatem warunkiem możliwości uwzględnienia okresu pracy rolniczej przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy jest zastrzeżenie, że za okresy te odprowadzono należne składki. W związku z powyższym brak jest podstaw do zaliczenia pracy wnioskodawczym w latach 1974-1977 bowiem nie była ona rolnikiem, a jedynie pracowała w gospodarstwie rodziców jako domownik, lecz nie odprowadzono z tego tytułu składek, zważywszy iż obowiązek ten wprowadzono dopiero od 1 stycznia 1983 roku ustawą z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267).

Sąd Apelacyjny uznał, że brak jest także podstaw do zaliczenia pracy wnioskodawczynie w gospodarstwie rolnym od roku 1986 tj. od daty przekazania jej gospodarstwa rolnego, zgodnie z załączoną w apelacji kserokopią aktu notarialnego, bowiem ubezpieczona nie wykazała, iż podlegała w tym czasie ubezpieczeniu społecznemu rolników i odprowadzała z tego tytułu należne składki. Niezależnie od powyższego Sąd podkreślił, że wnioskodawczym, w okresie po nabyciu gospodarstwa rolnego, jednocześnie podlegała ubezpieczeniu społecznemu jako pracownik i okres ten został już uwzględniony przez organ rentowy w stażu ubezpieczeniowym skarżącej.

Powyższy wyrok został w całości zaskarżony skargą kasacyjną wniesioną przez J.P., w której zarzucono „1. rażące naruszenie prawa procesowego, który miał istotny wpływ na wynik sprawy (398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) a mianowicie poprzez uchybienie przepisowi art. 379 pkt 5 k.p.c. skutkującego nieważnością

postępowania z uwagi na brak należytej reprezentacji w sytuacji schorzenia psychicznego skarżącej (stwierdzona schizofrenia), o której to Sąd Okręgowy w chwili orzekania wiedział, a co w spowodowało, iż strona nie miała możliwości obrony swych praw i w konsekwencji doprowadziło do nienależytego ustalenia stanu faktycznego poprzez brak wykazania okresów składkowych i nieskładkowych pozwalających na ustalenie prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy. 2. Rażąco naruszenie przepisów prawa materialnego (398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) to jest: 5 k.c. w zw. z art. 15 ust. 4 i 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U nr 162 z 1998 r., poz.1118 ze zm.) poprzez nieuwzględnienie do stażu pracy skarżącej pracy w gospodarstwie rolnym rodziców, a nadto okresów zatrudnienia w zakładach pracy nie ujawnionych przez organ ZUS w postępowaniu I instancji, a które to skarżąca odnalazła w zapisie w starym dowodzie osobistym (dane opiewają czas i miejsce wykonywanej pracy), a nadto nieuwzględnienie przy wydaniu orzeczenia decyzji o ustaleniu kapitału początkowego wydanej przez ZUSz dnia 4 grudnia 2008 co doprowadziło do nie przyznania prawa do renty.

Wniesiono o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu i o zasądzenie kosztów pomocy prawnej udzielonej skarżącej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, które nie zostały uiszczone ani w części ani w całości.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są uzasadnione.

Nie ma podstaw do przyjęcia nieważności postępowania z uwagi na zarzucane pozbawienie wnioskodawczyni możliwości obrony jej praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że nieważność postępowania spowodowana pozbawieniem strony możliwości obrony jej praw ma miejsce tylko w razie całkowitego pozbawienia a nie utrudnienia obrony, z

jakiegokolwiek powodu. (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2003 r. V CK 38/02 LEX nr 151592 i z 7 kwietnia 2010 r. I UK 343/09 LEX nr 602210). W przypadku choroby psychicznej strony przyjmuje się, że nie stanowi ona przesłanki obligatoryjnego ustanowienia adwokata (radcy prawnego) z urzędu. Nieustanowienie pełnomocnika z urzędu dla strony cierpiącej na chorobę psychiczną i prowadzenie postępowania z jej osobistym udziałem nie przesądza o nieważności postępowania z uwagi na pozbawienie takiej strony możliwości obrony jej praw. Taki pogląd jest utrwalony w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Tytułem przykładu można wymienić wyroki z dnia 16 grudnia 1997 r. (II UKN 404/97, OSNP 1998 nr 21, poz. 641) i z 19 czerwca 1998 r. (II UKN 102/98, OSNP 1999 nr 12, poz. 408). Jedynie w razie niezdolności do świadomego podejmowania decyzji strony chorej psychicznie zachodziłaby nieważność postępowania, gdyby strona w takim stanie zdrowia działała bez fachowego pełnomocnika. Działanie strony w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji uzasadniałoby ponadto zawiadomienie prokuratora na podstawie art. 59 k.p.c. (por. wyrok Sądu Najwyższego z 6 kwietnia 2005 r. III CK 319/04 LEX nr 175997). W rozpoznawanej sprawie taka sytuacja nie miała miejsca. Wnioskodawczyni podejmowała czynności procesowe a sposób procedowania Sądu drugiej instancji w żadnej mierze nie uzasadnia tezy o całkowitym pozbawieniu jej możliwości obrony jej praw.

Nie są uzasadnione zarzuty naruszenia prawa materialnego. Przepis art. 5 k.c., stanowiący podstawę skargi kasacyjnej nie był i nie mógł być stosowany w tej sprawie, która jest sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych. Przepis art. 5 k.c. jest przepisem prawa cywilnego, nie ma więc zastosowania do stosunku prawnego ubezpieczenia społecznego. Jest to stosunek prawny odrębny od prawa cywilnego, (należący w istotnych elementach do prawa publicznego) i przepisy prawa cywilnego nie mogą mieć zastosowania do oceny roszczeń z niego wywodzonych. Natomiast w art. 15 ust. 4 i 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) uregulowane zostały kwestie ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty, które nie stanowiły przedmiotu sporu w tej sprawie. Te podstawy skargi nie mogły być zatem uznane za uzasadnione.

Sąd Najwyższy nie rozpoznał skargi kasacyjnej na rozprawie mimo, że skarżąca złożyła wniosek w tym zakresie. Nie zachodziła bowiem sytuacja opisana w art. 398¹¹ § 1 k.p.c., gdyż nie występowało w sprawie istotne zagadnienie prawne. Skarżąca nie sformułowała nawet takiego zagadnienia w skardze.

Z tych przyczyn skarga kasacyjna została oddalona na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

/tp/